

PIOTR GÓRECKI

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego

<https://orcid.org/0000-0002-6052-3968>

Zofia Jarząbek, Kamil Kęsik i in. 2019. *Z przeszłości miejscowości i parafii Jaworzno k. Wielunia. Materiały z konferencji naukowej nt. jubileuszu stulecia wznowienia parafii*. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego UO, ss. 474. ISBN 978-83-65860-49-1.

Ważnymi etapami w życiu jednostki i wspólnot są przeżywane jubileusze, które niejako wskazują na naszą historyczność i przemijalność, ale także mówią o kontynuowanym przez pokolenia dziele głoszenia Chrystusa i Jego trwałym dziedzictwie. Nie inaczej jest w przypadku parafii Jaworzno – wspólnoty kościelnej w ziemi wieluńskiej, w archidiecezji częstochowskiej, leżącej na pograniczu Śląska Opolskiego. Życie religijne rozpoczęło się tamże wraz ze wzniesieniem pierwszego drewnianego kościoła w połowie XV w., który od początku dedykowano Trójcy Przenajświętszej i Matce Bożej Szkaplerznej. Rozkwit samodzielnego życia parafialnego na omawianych terenach nie trwał jednak zbyt długo, gdyż w 1511 r. bp Jan Łaski dokonał połączenia tej biednej i niedostatecznie uposażonej wówczas parafii w Jaworznie z parafią pw. świętych Apostołów Piotra i Pawła w Parzymiach. W 1919 r. skończył się okres blisko 410 lat oczekiwania wielu pokoleń miejscowych katolików na ponowne utworzenie samodzielnej placówki duszpasterskiej w Jaworznie. 9 listopada tego roku biskup włocławski Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki wydał stosowny dekret erygujący ponownie parafię pw. Trójcy Przenajświętszej w Jaworznie.

Po 100 latach od tego wydarzenia grupa wykładowców związanych z Uniwersytetem Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, Uniwersytetem Rzeszowskim i Uniwersytetem Opolskim, a także Wyższym Instytutem Teologicznym w Częstochowie, przy współpracy badaczy lokalnych dziejów i miejscowych duszpasterzy, postanowiła opracować w sposób bardzo wnikliwy dzieje tej niezwykłej miejscowości. Już na początku 2018 r. podjęto inicjatywę zorganizowania uroczystości ju-

bileuszowych, a momentem centralnym obchodów były dni 15–16 czerwca 2019 r. Wtedy to miała miejsce konferencja naukowa, zatytułowana: *Jubileusz 100-lecia parafii pw. Trójcy Przenajświętszej w Jaworznie*, w czasie której wygłoszono szereg referatów historycznych. Zarówno one, a także napisane już po uroczystościach jubileuszowych okolicznościowe teksty złożyły się na wieloautorską monografię pokonferencyjną, będącą całościowym przedstawieniem dziejów parafii i kościoła w Jaworznie, obejmujących zasięg chronologiczny od połowy XV w. do 2019 r. Zachętą do właśnie tak obranego celu był bogaty zasób źródeł, zdeponowanych w 11 archiwach kościelnych oraz w 8 archiwach i muzeach państwowych. Warto dodać, że w bibliografii wykazano aż 252 archiwalne jednostki inwentarzowe, z których autorzy czerpali wiedzę na temat minionych dziejów. Dodatkowo sięgnięto do 77 źródeł drukowanych, a także do artykułów prasowych opublikowanych na łamach 12 lokalnych czasopism kościelnych. Autorzy szybko zorientowali się, że pomimo tak bogatych materiałów źródłowych dotychczas nie ukazało się zbyt wiele opracowań na temat Jaworzna i tamtejszej parafii, poza wnikliwą analizą architektoniczną zabytkowego kościoła parafialnego, której dokonała dr Grażyna Ruszczyk w ramach pracy zbiorowej dotyczącej drewnianego budownictwa sakralnego w Wielkopolsce, a także artykułem ks. dra hab. Sławomira Zabraniaka, prof. Uniwersytetu Rzeszowskiego, opisującym kościelne dzieje Jaworzna w XVII i XVIII w. i opublikowanym w „Roczniku Oleskim” w 2015 r. Ów ostatni tekst – dzięki życzliwości autora – został przedrukowany na potrzeby niniejszej monografii. Inne dotychczas opublikowane teksty jedynie pobieżnie omawiały dzieje miejscowości oraz samej parafii, bardzo rzadko czerpiąc z przechowywanej w archiwach dokumentacji. Pomimo tego w bibliografii znalazło się 265 pomocniczych opracowań, uzupełnionych informacjami zaczerpniętymi z przeprowadzonych wywiadów i spisanych relacji naocznych świadków, szczególnie z okresu II wojny światowej i czasów najnowszych.

Recenzowana publikacja, licząca aż 474 strony tekstu (30 arkuszy wydawniczych), podzielona została na dziesięć rozdziałów. Po wnikliwym wstępie (s. 7–13), autorstwa ks. dra Kamila Kęsika – absolwenta studiów doktoranckich na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego, śp. ks. prof. Jan Związek – osobiście związany z tymi terenami, bo pochodzący z pobliskich Młynków k. Parzymiech – opisał dzieje miejscowości i parafii w Jaworznie k. Wielunia w okresie średniowiecznym na tle rozwoju chrześcijaństwa w Europie i Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem ziemi rudzkiej, będącej ówczynie centrum organizacyjnym i administracyjnym tamtejszych terenów (s. 15–53). Autor z wielkim znanstwem wskazuje na istotną rolę tych terenów, leżących na głównych szlakach drogowych na pograniczu Wielkopolski, Małopolski i Śląska. Nie bez

znaczenia jest również bliska odległość założonego pod koniec XIV w. klasztoru paulinów na Jasnej Górze i promieniujący na cały kraj kult Matki Boskiej w Jej jasnogórskim obrazie. Drugi rozdział monografii stanowi wspomniany już tekst ks. Sławomira Zabraniaka, w którym scharakteryzowano kościelne dzieje Jaworzna w XVII i XVIII w. od strony organizacyjnej, a także jej materialnego uposażenia, posługi duszpasterskiej i życia religijnego wiernych (s. 55–70). W dalszych dwóch rozdziałach ks. Kamil Kęsik opisał dzieje Jaworzna i znajdującego się tamże kościoła w latach 1800–1914 (s. 71–145) oraz w latach 1914–1939 (s. 147–193), przybliżając okoliczności przywrócenia samodzielności parafii w pamiętnym 1919 r. Także i w tej części nie zabrakło kwestii dotyczących uposażenia kościoła, a później również i samodzielnej parafii, specyfiki posługi duszpasterskiej, problematyki nauczania religii w szkole czy też posługi charytatywnej. Z uznaniem trzeba spojrzeć na podrozdział opisujący działania wojenne w Jaworznie podczas I wojny światowej i powstałe w jej wyniku straty. W tym zakresie wielce pomocne były materiały źródłowe, szczególnie tzw. *Akta poszkodowanych*, przechowywane w Archiwum Państwowym w Łodzi.

Rozdział piąty, autorstwa śp. ks. prof. Jana Związka, to zwięzły opis walki władz niemieckich w okresie okupacji z Kościołem katolickim w zachodniej części diecezji częstochowskiej w czasie II wojny światowej (s. 195–204). Na kanwie tegoż dyskursu ks. dr Paweł Kostrzewski z Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie przybliżył burzliwe dzieje parafii Jaworzno w okresie okupacji niemieckiej 1939–1945 (s. 205–234). Podał także okoliczności męczeńskiej śmierci kapłanów posługujących w Parzymiechach: ks. proboszcza Bonawentury Metlera i ks. wikariusza Józefa Daneckiego oraz tamtejszego organisty Ignacego Sobczaka w czasie pacyfikacji wiosek Zimnowoda i Parzymiechy, jakiej dokonali żołnierze Wehrmachtu 2 września 1939 r. (s. 210–211). Do dzisiaj trudno ustalić liczbę ofiar tragicznego września w tychże miejscowościach. Według ostrożnych relacji mówi się o dziesiątkach zamordowanych, według innych – nawet o kilkuset zabitych. Warto nadmienić, że w czasie uroczystości jubileuszowych, tj. 15 czerwca 2019 r., ks. Jan Związek dokonał odsłonięcia i poświęcenia tablicy upamiętniającej miejsce bestialskiej egzekucji ks. Bonawentury Metlera, ks. Józefa Daneckiego i Ignacego Sobczaka. Zlokalizowane jest ono obecnie przy drodze krajowej wiodącej z Jaworzna do Parzymiech. Pod koniec 1939 r., w czasie listopadowego aresztowania 11 kapłanów posługujących na terenie Kraju Warty, pojmano również ks. Józefa Piekieleńskiego – proboszcza parafii w Jaworznie od 1932 r. Kapłana wkrótce uwolniono, ale w 1941 r. ponownie go aresztowano – w związku z eksterminacją katolickiego duchowieństwa, jaką przeprowadzono w październiku tego roku. Ks. Piekieleński znalazł się w gronie 55 księży z Kraju

Warty osadzonych w obozie koncentracyjnym w Dachau. Zmarł śmiercią głodową 9 marca 1942 r. (s. 224).

Dwa kolejne rozdziały: *Życie parafialne w Jaworznie w latach 1945–1989* (s. 235–325) oraz *Dzieje najnowsze parafii Jaworzno 1989–2019* (s. 327–357) są dziełem ks. mgr. lic. Michała Widery, uczestnika studiów doktoranckich na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego. Oba teksty poparte są wnikliwą kwerendą źródeł, których bogactwo znacznie przekracza potrzeby samego tekstu, a których trudno by się doszukiwać aż w tak ogromnej ilości dla okresów wcześniejszych. Szczególnie rozbudowany jest rozdział siódmy, w którym nie zabrakło omówienia najważniejszych wydarzeń z powojennych dziejów parafii.

Dwa ostatnie rozdziały monografii są pewnego rodzaju komentarzem do wcześniejszych dziejów miejscowości i parafii, jakie w monografii zestawiono w porządku chronologicznym. Ks. Kamil Kęsik w rozdziale dziewiątym przybliżył sylwetki administratorów i proboszczów parafii Jaworzno w latach 1919–2019 (s. 359–379), a Zofia Jarzabek i Damian Troczka – miejscowi pasjonaci lokalnej historii – podjęli się opublikowania wybranych wspomnień parafian z Jaworzna. W tym przypadku podzielono je na poszczególne grupy tematyczne: korzenie, dwudziestolecie międzywojenne, II wojna światowa, okupacja, tułaczka, wyzwolenie (s. 381–412). Zwieńczeniem monografii jest tekst homilii ks. Jana Związka, wygłoszonej w czasie Mszy św. odpustowej 16 czerwca 2019 r.

W pracy zamieszczono także 12 tabel i jedną mapę oraz 39 fotografii archiwalnych, które pozyskano z archiwum parafialnego oraz od samych parafian. Jak pisze we wstępie ks. Kęsik: „Stanowią one cenną pamiątkę, gdyż unaocniają czytelnikowi poszczególne epizody codziennego życia opisywanego w kolejnych rozdziałach”. Wydaje się, że w tym przypadku dobry zamysł nad redakcją książki nie szedł w parze z jej szatą graficzną, co musi budzić pewien niedosyt, ponieważ większa liczba ilustracji mogłaby ułatwić czytelnikowi lepsze chłonięcie tak wielkiego mnóstwa informacji. Niesmaku tego nie potrafi zaspokoić nawet opublikowanie 10 pejzaży artystycznych Jaworzna i okolic – skądinąd pięknych fotografii Michała Włocha. Całość monografii wieńczą: syntetyczne zakończenie, indeksy osób i nazw geograficznych, jak pisze redaktor: „Pomoc dla osób, które – być może – podejmą dalsze badania nad przeszłością parafii i miejscowości” (s. 13).

Sama praca ma głęboki walor poznawczy, a zastosowana w pracy metoda nadaje jej charakter naukowego dyskursu. Pomimo niedociągnięć trzeba pogratulować autorom dzieła tak wnikliwej monografii niewielkiej miejscowości i parafii, bogatej poprzez swoje dzieje i żyjących tamże nieprzeciętnych ludzi. Pozostaje

mi tylko pogratulować dzieła, uwieńczonego sukcesem, tak bardzo potrzebnego i godnego rozpowszechnienia, bo utrwalającego regionalne dziedzictwo przeszłości. Sądzę, że pod względem zastosowanej metody monografia może stać się także pewnego rodzaju wzorcem dla tych osób, które również zamierzają zgłębić dzieje swoich małych ojczyzn, a szczególnie rodzinnych parafii. Myślę, że obecne czasy i wciąż jeszcze nieodkryte dokumenty w licznych archiwach czynią to zadanie o wiele łatwiejszym. Zresztą sami wierni z wielką ciekawością wyczekują właśnie takich pozycji, których trudno byłoby się doszukiwać na rynku wydawniczym przed 1989 r.

